

PAPÍROVÝ DŮM V CENTRU PRAHY

Pravděpodobně je právě teď máte u sebe v peněžence. Díky virtuálním platbám je sice potřebujeme čím dál méně, ale pořád mají svoji nezpochybnitelnou váhu. Papírové bankovky. Víte, kde a jak se tisknou?

Text: Tomáš Vlach
Foto: Tomáš Krist

Nekrademe ničí peníze. A co tedy vykrademe? Královskou mincovnu," zní jeden z nejznámějších dialogů španělského seriálu *Papírový dům* (La Casa de Papel), který na Netflixu sklídl globální úspěch. Lupičský gang, který na dálku řídí jeho šéf, zvaný Profesor, nejprve přepadne ostře střežený konvoj vozoucí papír na výrobu eur. Část ostrahy konvoje zpacifikuje, část přinutí vniknout i s gangem lupičů do budovy španělské Královské tiskárny cenin. Tam osm zlodějů v maskách zajme všechny přítomné a zapojí je do práce: rukojmí musejí tisknout peníze – v plánu jsou dvě miliardy a 400 milionů eur. Děj pak má své dramatické zápletky i milostné peripetie, nicméně Profesor dokáže s protivníky manipulovat natolik, že jsou zločinci vždy o krok před nimi.

Tvůrci seriálu konzultovali jednotlivé epizody s odborníky, a chtěli dokonce natáčet ve skutečné budově španělské tiskárny cenin, to jim však umožněno nebylo. Naštěstí je v Madridu více staveb, které ji připomínají, a tak je seriálový děj v leccems věrný. Ať už je to tisk bankovek, jejich uchovávání v trezorech, či do určité míry i ochrana budovy, kterou si ale každá podobná instituce střeží coby největší tajemství.

Stejnou instituci, kde se tisknou bankovky, má přítom v centru Prahy i Česko – a řeči o loupežích a falšování tu berou s úsměvem. „Papí-

rový dům jsem neviděl, jen jsem o něm slyšel," říká generální ředitel české Státní tiskárny cenin Tomáš Hebelka. „Ale z toho, co vím, usuzuji, že to bude pohádka pro diváky. U nás to chodí jinak, s romantikou ani napínavým krimi to nemá nic společného," krouťí hlavou.

Stísněná a nenápadná

Ředitelovým oblíbeným snímkem je ale také padělatelské drama, film *Chyt mě, když to dokážeš* (v anglickém originále Catch Me If You Can) režiséra Stevena Spielberga. Film z roku 2002 vypráví příběh podvodníka Franka Abagnalea mladšího, který dokázal padělat šeky už v devatenácti letech. Později naopak začal spolupracovat s výrobcí cenin na bezpečnostních prvcích a dnes vlastní společnost Abagnale and Associates zabývající se prevencí a odhalováním finančních podvodů. „Ale když Leonardo DiCaprio v roli Abagnalea tiskne po celé Francii peníze, musím se tomu smát," pobaveně říká Hebelka. Peníze se tisknou v archu a celý proces výroby prostupují přísné bezpečnostní procedury vycházející z více než 200leté tradice výroby bankovek v Evropě.

Nicméně španělská tiskárna cenin, kterou obsadili filmoví lupiči, má s tou českou mnohé společné – je to budova k tomu účelu postavená a je rovněž umístěna v centru metropole. Má podzemní systém trezorů a chrání ji jak vnější ozbrojená, tak vnitřní ochranka. Španělská tis-

Globální hit. Španělský krimi seriál *Papírový dům* (La Casa de Papel) o skupině zločinců, kteří přepadnou Královskou tiskárnu cenin v Madridu a začnou si tisknout peníze, vznikl původně pro televizi. Úspěšného projektu si všiml Netflix, sérii přetočil a na konci roku chystá zveřejnit pátou, závěrečnou řadu celosvětově populárního seriálu.

Paměťovka s prezidentem. Právě teď ve Státní tiskárně cenin vyrábějí pamětní list ve tvaru bankovky s portrétem Václava Havla. Vydání má připomenout desáté výročí jeho odchodu (18. 12. 2011) a nedožitě 85. narozeniny. Výrobu na konci října navštívila Dagmar Havlová.

kárna má navíc vlastní papírnu v Burgosu. Vozí se odtud papír na ceniny, čehož seriáloví tvůrci ve scénáři také využili.

Pražská tiskárna cenin v centru metropole zvenčí vypadá jako obyčejný činžák či úřad. Rozhodně by nikoho nenapadlo, že se tu tisknou, skladují a odtud expedují miliardy. Když vstupují do útrobu budovy, napadá mě, že v takto stísněném prostoru by se ozbrojení útočníci museli povraždít v dešti odražených kulek. Ani vyvolat zmatek jako ve španělském seriálu není možné – skupinka osmi lupičů by zakopávala jeden o druhého.

Školáci sem na exkurzi nechodí a novináře dovnitř pouštějí jen zřídka. Máme ale štěstí, právě jde do poslední fáze výroby pamětní list ve tvaru bankovky s portrétem Václava Havla. Vydání má připomenout desáté výročí jeho odchodu (18. 12. 2011) a nedožitě 85. narozeniny. Vdova po prezidentovi Dagmar Havlová si jde předlohu prohlédnout těsně předtím, než tiskařský stroj začne pamětní bankovky chrlit. I když v tomto případě se tiskaři peněz při slově „bankovka“ ošívají – trvají na označení „paměťovka“, protože peníze jsou pouze jedny...

Svačina jen v igelitu

Ale i paměťovku s Havlem bude jednou možné docela dobře směnít. Je tomu tak u velké části pamětních tisků – už jen proto, že vznikají

v omezených sériích. Společnost České dukáty jich vydala 2500 v pěti různých sériích, dalších 300 kusů je kombinovaných s pamětní medailí podle návrhu skláře a medailéra Jiřího Harcuby. V provedení zlatá, stříbrná a měděná je razí Česká mincovna. Zatímco zlatých medailí bude jen velmi omezený počet, deset kusů, stříbrných má být 120 a měděných 170.

Dagmar Havlová slavnostně mačká tlačítko, tiskařský stroj Numerota se rozjíždí a začíná chrlit archy paměťovek. „Ukažte,“ podívá se technik obsluhující stroj, „ne, to není ono. Ještě jednou, musíme to doladit barevně, výsledek musí být perfektní,“ konstatuje a tiskne se na druhý pokus. Není to nic výjimečného, totéž se občas stává i u skutečných peněz.

Pokaždé na rok dopředu dostává Státní tiskárna cenin od České národní banky plán, kolik peněz má vytisknout. Přestože mnohé transakce dnes probíhají elektronicky, stále jsou to značné objemy. „Je to víc než před pandemií covidu,“ říká Hebelka. Kromě peněz vyrábí tiskárna, která je státním podnikem, i ceniny různého druhu, například pasy, občanské průkazy, ale i námořnické knížky. V minulosti to byly třeba i vlakové jízdenky.

Zatímco ve filmové Královské tiskárně cenin lupiči tiskli miliardy eur jako ve velkofabrice, v pražské tiskárně připomíná výroba spíš manufakturu. Bezpečnostní opatření jsou ale

Jak se tisknou peníze. Výroba českých bankovek zatím probíhá pěkně postaru: cesta bankovky vede od ručního návrhu přes precizní rytí reprodukce po finální tisk.

přísná. Musíme se obléknout do reflexních vest, abychom byli k rozeznání od personálu. Ten chodí v běžném pracovním oblečení. Tiskárna má striktně oddělenou výrobu od administrativy a k tiskařským strojům se dostane jen ten, kdo má s produkcí peněz co do činění. „Někteří lidé tu pracují desítky let v kanceláři, ale výrobu ještě neviděli,“ říká ředitel Hebelka.

Ani pod svetrem prý z tiskárny nic nepronesete. „Nafasují papírové archy a na konci musejí vykázat, že dané množství zpracovali. Co zkaží, je v komisi spolu s Českou národní bankou zničeno,“ pokračuje Hebelka. Někdy je to škoda, protože bankovky s chybami patří ke sběratelským unikátům. Dramatické scénáře, kdy se výrobci peněz spiknou se zločinci, podle ředitele patří spíš do filmů, v tiskárně pomáhají vyloučit takové případy několikastupňové kontroly a bezpečnostní opatření. Když zaměstnanci odcházejí, kontrolují se jim věci, jsou tu

zcela zakázané mobily, nesmí se fotografovat, dokonce i svačiny musejí být v průhledném obalu. K tomu nesmějí mít zaměstnanci výroby na krku exekuci.

Konec poctivých padělatelů

„K padělání bankovek mě zatím nikdo nelákal,“ směje se rytec Martin Srb, který od roku 1977 pracuje ve státní tiskárně cenin a vytváří podobu bankovek podle návrhů výtvarníků. Letos právě on vytvořil, podle předlohy grafičky Evy Haškové, ocelovou rytinu, z níž se tiskla zmíněná paměťovka s Václavem Havlem. Tímto způsobem, kdy renomovaný umělec vytvoří předlohu a rytec ji ručně reprodukuje na ocelovou destičku v poměru 1:1 k výsledné cenině, vznikly po rozpadu Československa všechny bankovky české měny – a nejen ty.

Autorem výtvarné podoby bankovek, které dnes používáme, je již zesnulý malíř, grafik, ilustrátor a scénograf Oldřich Kulhánek. Postup výroby je stále stejný. Poté, co se z návrhů umělce vybere definitivní varianta, přichází na řadu rytec. Originál se překreslí do několikanásobné velikosti a rytec se dá do díla. „Každý autor má svůj charakteristický rukopis a já ho tam musím dostat. Dodržet stíny, světla, valéry, výrazy v očích,“ říká Srb. Ruční reprodukování trvá několik týdnů a rytec výsledek pravidelně konzultuje s autorem předlohy. Sada švýcarských rydel, kterou Srb používá, se přitom už nedá sehnat, protože ruční práci postupně nahrazují počítače.

„Technicky je to perfektní, umělecká duše se vytrácí,“ podotýká Srb. „Ani padělatelé dnes nepracují pořádně,“ dodává. „Precizní padělky už téměř neexistují. Za první republiky se kopírovalo ručně, přesně takovou technologií, jakou se ceniny vyráběly. Jenže aby se to vyplatilo, musí se takhle vyrobít opravdu hodně kusů. Dnes padělatelé obvykle vezmou bankovky, ofotografují je na kopírce a hotovo. Detaily se tak rozpadnou do rastru,“ popisuje rytec konec „poctivé“ padělatelské práce.

Své řemeslo, nebo spíš umění, se učil celý život. Vyučil se rytcem, medailérem, a od konce 70. let pracuje ve Státní tiskárně cenin. Aby se mohl pustit do větších věcí, musel pečlivě studovat bankovkovou grafiku, která má svá specifická pravidla, a díla dalších rytců. Vytvořil také asi stovku poštovních známek; některé získaly mezinárodní ocenění. V tiskárně nostalgicky listuje precizně zpracovanými předlohami bankovek na papíře, jako by věděl, že kus poctivé tradice v časech supermoderních reprodukcí technologií odchází.

To se však zatím v Česku neděje. Česká národní banka si stále drží ruční výrobu peněz. Vzpomeňte si na to, až budete příště platit hotovostí, v kapse totiž nosíte malá umělecká díla.

